

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КИРДАН БОГДАН ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 347.9+347.78

ЗАХИСТ ПРАВ АВТОРА В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Бичкова Світлана Сергіївна,

Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри цивільного права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Фурса Світлана Ярославівна,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри нотаріального та
виконавчого процесу і адвокатури

кандидат юридичних наук, доцент

Сакара Наталія Юріївна,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри цивільного процесу

Захист відбудеться «26» вересня 2017 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.007.06 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «____» серпня 2017 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні є захист права інтелектуальної власності. Конституція України (ст. 54) гарантує кожному не тільки свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, але й захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Поряд із Конституцією України, ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права» закріплюють право кожного автора звернутися до суду з метою захисту своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів в порядку, передбаченому ЦПК України. Аналогічні норми містить і Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Важливість забезпечення ефективного захисту прав автора в порядку цивільного судочинства обумовила наявність постійного інтересу науковців до проведення доктринальних досліджень з указаної проблематики. Водночас, більшість вчених як радянського, так і сучасного періодів досліджували, здебільшого, особливості матеріально-правової охорони окремих об'єктів авторського права. Відповідні дослідження проводили такі науковці, як: У. Б. Андрусів, Б. С. Антімонов, К. О. Афанасьєва, Ю. Л. Бошицький, І. І. Ващинець, Е. П. Гаврилов, Л. І. Глухівський, М. В. Гордон, Є. А. Греков, І. І. Дахно, Р. О. Денисова, В. С. Дроб'язко, О. В. Кохановська, С. А. Петренко, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, О. Д. Святоцький, М. В. Селіванов, О. П. Сергєєв, В. І. Серебровський, І. В. Тарасова, Г. В. Чурпіта, Г. О. Ульянова, Р. Б. Шишка та інші.

Незважаючи на детальну доктринальну розробку матеріально-правової охорони прав автора, проблеми процесуального механізму захисту відповідних правомочностей залишилися поза увагою представників правничої громадськості. Наявні на сьогодні праці вчених-процесуалістів присвячені, у більшості своїй, позовному провадженню у цілому. Такими є роботи: С. С. Бичкової, Ю. В. Білоусова, В. І. Бобрика, К. В. Гусарова, В. В. Комарова, С. О. Погрібного, Ю. Д. Притики, В. І. Тертишнікова, С. Я. Фурси, М. Й. Штефана та ін. Єдиним дисертаційним дослідженням обраного аспекту є дисертація О. О. Штефан «Позовне провадження у справах з авторських і суміжних правовідносин у цивільному судочинстві України» (2000 р.), але на сьогодні зроблені автором висновки не відповідають сучасним реаліям, адже їх підґрунтям стали нечинні нині нормативно-правові акти – ЦК УРСР 1963 року та ЦПК УРСР 1963 р.

Відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених процесуальним особливостям розгляду цивільних справ щодо захисту прав автора, а також недосконалість законодавчої конструкції зазначеного процесуального інституту, зумовлена наявністю колізій та прогалин у правовій регламентації матеріально-правових підстав та процесуального механізму захисту прав автора у цивільному процесуальному законодавстві, а також законодавстві України у сфері інтелектуальної власності, свідчать про

необхідність системного аналізу цілої низки загальнотеоретичних і практичних питань даної проблематики.

Беручи до уваги зазначене, розроблення теоретичних основ, а також засад практичної реалізації захисту прав автора в порядку цивільного судочинства є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015–2016 рр.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних основ, а також засад практичної реалізації захисту прав автора в порядку цивільного судочинства.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- дослідити еволюцію правового регулювання, стан наукової розробки проблеми захисту прав автора в порядку цивільного судочинства, а також окреслити методологію проведення дослідження;
- виокремити особливості прав автора як об'єкта захисту в порядку цивільного судочинства;
- сформулювати поняття та визначити сутність захисту прав автора в порядку цивільного судочинства;
- сформулювати поняття та класифікувати позови щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства;
- виокремити особливості цивільного процесуального статусу осіб, які беруть участь у справах щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства;
- охарактеризувати докази та проаналізувати процес доказування у справах щодо захисту прав автора у порядку цивільного судочинства;
- виокремити процесуальні особливості відкриття провадження у справах щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства;
- визначити специфіку процесуальної форми провадження у цивільних справах щодо захисту прав автора до судового розгляду;
- дослідити процесуальний порядок судового розгляду цивільних справ щодо захисту прав автора;
- виробити науково-обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час здійснення правосуддя у справах щодо захисту прав автора, які розглядаються в порядку цивільного судочинства.

Предмет дослідження становить захист прав автора в порядку цивільного судочинства.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, використання історико-правового методу дозволило простежити еволюцію правового регулювання, а також дослідити генезу наукових поглядів щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства (*підрозділи 1.1–1.3*). Порівняльно-правовий метод застосовувався для виявлення загального та особливого в правовому регулюванні судового захисту прав автора у вітчизняному та зарубіжному цивільному процесуальному законодавстві, а також при порівнянні наукових поглядів з окресленої проблематики (*підрозділи 1.2–1.3, 3.1–3.3*). Метод індукції та дедукції дозволив класифікувати позови щодо захисту прав автора, а також проаналізувати особливості розгляду і вирішення таких справ у суді першої інстанції (*підрозділи 2.1, 3.1–3.3*). Метод системного аналізу надав можливість виокремити зв'язки між матеріально-правовою природою прав автора та специфікою процесуального порядку їх захисту (*підрозділ 1.2*). Формально-догматичний метод застосовувався при тлумаченні правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат захисту прав автора у порядку цивільного судочинства (*підрозділи 1.2–1.3, 2.1–2.2*). Логічний метод використовувався як універсальний засіб аргументації наукових висновків і розроблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності в контексті окресленої проблеми (*підрозділи 1.2–1.3, 2.3–2.4, 3.1–3.3*).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень теоретичних основ, а також засад практичної реалізації захисту прав автора в порядку цивільного судочинства. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

1) виокремлено етапи еволюції правового регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, як-от: а) зародження правового регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, під час якого захист прав автора здійснювався на підставі загальних правил цивільного процесу (XIV ст. – початок XX ст.); б) становлення і розвиток цивільного процесуального законодавства УРСР, особливістю якого була фрагментарна правова регламентація окремих питань, пов'язаних із захистом прав автора у порядку цивільного судочинства (початок XX ст. – 1993 р.); в) становлення цивільного та цивільного процесуального законодавства України, характерною особливістю якого є правова регламентація матеріально-правових підстав та

цивільного процесуального порядку захисту прав автора судом (1993 р. – до сьогодні);

2) визначено коло обставин, які становлять обов'язковий предмет доказування кожної із сторін у справах щодо захисту прав автора. Встановлено, що у таких справах позивач повинен довести належність йому авторських прав чи права на їх захист, а також факт використання об'єктів даних прав відповідачем, а в разі заявлення вимог про відшкодування шкоди – розмір шкоди і причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою та діями відповідача. Водночас, відповідач, який заперечує проти позову, має довести додержання ним вимог чинного законодавства при використанні твору, а також спростувати визначену цивільним законодавством презумпцію винного заподіяння шкоди;

3) обґрунтовано, що до обставин, які не підлягають доказуванню у справах щодо захисту прав автора, слід віднести низку законних презумпцій, серед яких: а) презумпція авторства (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); б) презумпція створення твору творчою працею (ст. 1, 7, ч. 1 ст. 8, ч. 1, 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права»); в) презумпція вини особи, яка завдала шкоду (ч. 2 ст. 1166 ЦК України); г) презумпція відсутності порушень права інтелектуальної власності авторів творів, включених до складеного твору, у тому числі, якщо такі твори створені як службові (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права»);

4) аргументовано, що при визначенні належного позивача у справах про відшкодування шкоди, завданої порушенням прав автора, чи стягнення компенсації у зв'язку із таким порушенням, необхідно враховувати термін завдання шкоди. Так, якщо правова охорона об'єкта авторського права на момент подання позову припинена з передбачених законом підстав, то вимога про стягнення збитків або виплату компенсації може бути заявлена особою, яка на момент вчинення правопорушення була суб'єктом майнових авторських прав на відповідний об'єкт;

5) доведено, що видавець творів, які опубліковано анонімно чи під псевдонімом, з метою захисту прав та інтересів їх авторів має право вступати у цивільну справу в цивільному процесуальному статусі співпозивача або особи, якій законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб;

6) обґрунтовано, виходячи з того, що представники можуть вчиняти від імені особи, яку вони представляють, усі процесуальні дії, що їх має право вчиняти ця особа, в усіх випадках суб'єктом обов'язку щодо оплати судових витрат на проведення експертизи у справах щодо захисту прав автора є особа, представництво інтересів якої вони здійснюють, за винятком, коли здійснюється представництво третіх осіб, які не заявляють самотійних вимог щодо предмета спору;

удосконалено:

7) положення про те, що об'єктом захисту в порядку цивільного судочинства є комплекс регламентованих законом як загальних, так і спеціальних особистих немайнових та майнових прав автора, а також, у певних випадках, і охоронюваний законом інтерес суб'єктів авторських правовідносин;

8) наукове судження, відповідно до якого при визначенні належного відповідача у справах щодо захисту прав автора за умови множинності осіб, які порушили, не визнали чи оспорили авторське право, необхідно виходити з того, на суб'єкта яких правовідносин закон покладає обов'язок дотримуватися норм авторського права. Якщо таких суб'єктів декілька, у справах щодо захисту прав автора може мати місце обов'язкова чи факультативна пасивна процесуальна співучасть;

9) позиція, відповідно до якої веб-сторінки є електронними документами, які не можуть бути доставлені в суд. Водночас, якщо вони містять відомості про обставини, які мають значення для справи, суд з урахуванням конкретних обставин має право провести огляд та дослідження цих доказів в місці їх знаходження з фіксацією відповідних процесуальних дій у протоколі;

дістали подальшого розвитку:

10) розуміння суб'єктивного авторського права як виду і міри можливої та дозволеної поведінки суб'єкта авторських правовідносин, яка складається із низки виключних правомочностей: правомочності чинити власні дії; правомочності вимагати певних дій від зобов'язаної сторони; правомочності звернутися до відповідних органів за захистом свого порушеного, невизнаного або оспорюваного права;

11) погляд щодо визначення основних критеріїв, які слід враховувати, вирішуючи питання, чи підпадають справи щодо захисту прав автора під цивільну юрисдикцію суду. Встановлено, що такими критеріями є: а) наявність спору про право цивільне (справи за позовами, що виникають із будь-яких правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства); б) суб'єктний склад такого спору (однією зі сторін у спорі є, як правило, фізична особа);

12) наукові судження, відповідно до яких пред'явлення до суду позову спадкоємців щодо захисту особистих немайнових прав автора, непов'язаного із захистом авторства на твір, а також протидіянням перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, адже відповідні спірні правовідносини не допускають правонаступництва. Якщо ж провадження у справі вже відкрито, смерть фізичної особи, яка була однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, є підставою для закриття провадження у справі.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції: частину 2 ст. 86 ЦПК України, абзац 6 ст. 1, частину 4 ст. 11, абзац 5 ч. 3 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків:

– у науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі цивільного процесуального права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 25 квітня 2017 року);

– у *законотворчій діяльності* – в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства України, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності;

– у *правозастосовній діяльності* – при розгляді цивільних справ щодо захисту прав автора, розробленні проектів постанов Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також під час підготовки науково-практичних коментарів до ЦПК України (акт впровадження Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 15 травня 2017 року);

– у *навчально-методичній роботі* – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільний процес», «Авторське право», «Право інтелектуальної власності», а також відповідних спецкурсів; при підготовці підручників і навчальних посібників, а також навчально-методичних матеріалів з указаних дисциплін (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 25 квітня 2017 року).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій за темою дисертації, в роботі не використовувалися.

У співавторстві опубліковано 1 наукову статтю та 1 тези доповіді на науково-практичній конференції, в яких особистий науковий доробок здобувача становить не менш як 50 % і полягає у формулюванні та розв’язанні наукових проблем, пов’язаних із визначенням процесуального порядку призначення та проведення експертизи у справах щодо захисту прав автора, а також проведенні компаративістичного аналізу способів захисту прав автора за цивільним законодавством України та Російської Федерації.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 4 наукових конференціях та круглому столі: VI Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24 грудня 2015 р.); Третій всеросійській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інтелектуальна власність: правові та соціально-економічні аспекти» (Російська Федерація, м. Омськ, 07 квітня 2016 р.); Науково-практичному круглому столі «20 років Конституції України: досягнення, проблеми, перспективи подальшого розвитку» (м. Київ, 22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри» (м. Кіровоград, 22–23 квітня 2016 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 24 листопада 2016 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладені в 9 публікаціях, у тому числі в 4 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у фаховому виданні іншої держави, 4 тезах виступів на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел до

кожного розділу та додатків на 3 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок, із них основного тексту – 184 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження. Відповідно до результатів дослідження висвітлено основні положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію, публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження захисту прав автора в порядку цивільного судочинства» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню еволюції правового регулювання захисту прав автора в порядку цивільного судочинства, окресленню стану наукової розробки та методології проведення відповідного дослідження, виокремленню особливостей юридичної природи прав автора як об'єкта захисту в порядку цивільного судочинства, визначенню поняття та сутності захисту прав автора в порядку цивільного судочинства.

У підрозділі 1.1 *«Еволюція правового регулювання, стан наукової розробки та методологія дослідження проблеми захисту прав автора в порядку цивільного судочинства»* встановлено, що правове регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства пройшло декілька етапів, серед яких доцільно виокремити: а) зародження правового регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, під час якого захист прав автора здійснювався на підставі загальних правил цивільного процесу (XIV ст. – початок XX ст.); б) становлення і розвиток цивільного процесуального законодавства УРСР, особливістю якого була фрагментарна правова регламентація окремих питань, пов'язаних із захистом прав автора у порядку цивільного судочинства (початок XX ст. – 1993 р.); в) становлення цивільного та цивільного процесуального законодавства України, характерною особливістю якого є правова регламентація матеріально-правових підстав та цивільного процесуального порядку захисту прав автора судом (1993 р. – до сьогодні).

Аргументовано, що захист прав автора у порядку цивільного судочинства є новою і теоретично не розробленою проблематикою для науки цивільного процесуального права, а тому потребує подальшої наукової розробки, необхідність проведення якої зумовлюється відсутністю комплексних монографічних досліджень, присвячених процесуальним особливостям розгляду цієї категорії цивільних справ.

Беручи до уваги особливості юридичної природи прав автора, а також враховуючи специфіку позовного провадження, що є процесуальною формою розгляду та вирішення відповідної категорії цивільних справ, основою методології дослідження указаної проблематики стали загальнонаукові (індукції та дедукції, системного аналізу, аналогії) та спеціальні методи пізнання правових явищ (історико-правовий, порівняльно-правовий,

формально-догматичний та логічний методи), що зумовлено особливостями юридичної природи прав автора, а також специфікою позовного провадження, що є процесуальною формою розгляду та вирішення даної категорії цивільних справ.

У підрозділі 1.2 «Права автора як об'єкт захисту в порядку цивільного судочинства» суб'єктивне авторське право визначено як вид і міра можливої та дозволеної поведінки суб'єкта авторських правовідносин, яка складається із низки виключних правомочностей: правомочності чинити власні дії; правомочності вимагати певних дій від зобов'язаної сторони; правомочності звернутися до відповідних органів за захистом свого порушеного, невизнаного або оспорюваного права.

Обґрунтовано, що в основі будь-якого суб'єктивного авторського права знаходиться певний інтерес, для задоволення якого суб'єктивне право і надається управомоченому суб'єкту. З огляду на це, у більшості випадків захист суб'єктивного авторського права опосередковує й захист відповідного інтересу. Водночас, в окремих випадках охоронюваний законом інтерес може бути самостійним об'єктом захисту.

З огляду на викладене, зроблено висновок про те, що об'єктом захисту в порядку цивільного судочинства є комплекс регламентованих законом як загальних, так і спеціальних особистих немайнових та майнових прав автора, а також у певних випадках, і охоронюваний законом інтерес суб'єктів авторських правовідносин.

Виходячи з того, що право слідування та право доступу до твору образотворчого мистецтва пов'язуються законодавцем із правомочностями використання твору або отриманням винагороди, акцентовано увагу на тому, що за своєю юридичною природою відповідні спеціальні права автора твору образотворчого мистецтва є майновими правами автора.

У підрозділі 1.3 «Поняття та сутність захисту прав автора в порядку цивільного судочинства» захист прав автора у порядку цивільного судочинства визначено як діяльність суду, що спрямована на відновлення та визнання порушених, невизнаних чи оспорюваних особистих немайнових та майнових прав автора у спосіб, встановлений законом.

Акцентовано увагу на тому, що з метою захисту прав автора у порядку цивільного судочинства суд має право застосувати як способи захисту цивільних прав та інтересів, регламентовані ч. 2 ст. 16 ЦК України, серед яких: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, – так і інші способи, що встановлені договором або законом, зокрема, способи захисту, встановлені ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Розділ 2 «Загальні положення захисту прав автора в порядку цивільного судочинства» складається із трьох підрозділів, у яких сформульовано поняття та проведено класифікацію позовів щодо захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, визначено цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у відповідних справах, виокремлено специфіку доказів і доказування.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та види позовів щодо захисту прав автора, що пред'являються в порядку цивільного судочинства»* позов щодо захисту прав автора визначено як належним чином процесуально оформлену матеріально-правову вимогу позивача до відповідача про захист порушених, невизнаних або оспорюваних особистих немайнових та (або) майнових прав автора, яка пред'являється через суд в порядку позовного провадження.

Проведено класифікацію позовів щодо захисту прав автора за такими критеріями: 1) за способом захисту на: а) позови про визнання; б) позови про присудження; в) перетворювальні позови; 2) за характером відносин, що виникають внаслідок порушення, невизнання або оспорення прав автора, на: а) позови щодо захисту особистих немайнових прав автора; б) позови щодо захисту майнових прав автора; 3) залежно від наявності факту реєстрації порушених, невизнаних чи оспорюваних прав автора на: а) позови, що стосуються незареєстрованих прав автора; б) позови, що пред'являються у зв'язку із порушенням, не визнанням чи оспорюванням зареєстрованих прав автора; 4) за кількістю осіб, які створили твір, права щодо якого порушено, не визнано чи оспорено, на: а) позови на захист прав автора, який одноособово створив твір; б) позови, що пред'являються одним із співавторів (співавторами); 5) залежно від того, з приводу первинних чи похідних прав автора пред'являється позов до суду, на: а) позови, що виникають із факту створення об'єкта авторського права; б) позови, що впливають із захисту похідних авторських прав; 6) залежно від виду відносин, з яких виник спір щодо захисту прав автора, на: а) позови, що виникають з договірних правовідносин; б) позови, що виникають з недоговірних відносин.

Обґрунтовано, що у справах щодо захисту прав автора право на позов мають будь-які суб'єкти відповідних правовідносин незалежно від віку та обсягу цивільної дієздатності. Водночас, правом на пред'явлення позову у справах щодо захисту прав автора, наділяються як повнолітні, так і неповнолітні особи.

У підрозділі 2.2 *«Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справах щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства»* визначено, що за характером юридичної заінтересованості у розгляді справи щодо захисту прав автора всіх осіб, які беруть у ній участь, можна класифікувати на:

1) осіб, які мають матеріально-правову заінтересованість у розгляді справи, що виявляється у їх прагненні домогтися для себе поновлення порушеного, оспорюваного чи невизнаного права, законного інтересу, тобто отримати певне майно, благо, встановити певний стан, обставини або, навпаки, не допустити їх порушення (сторони та треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору);

2) осіб, які мають процесуальну заінтересованість у розгляді справи, що виявляється у їх прагненні досягти певного процесуального результату у формі відповідного судового рішення, яке відповідає функціональному призначенню участі цього суб'єкта у розгляді та вирішенні цивільної справи (всі особи, які беруть участь у таких справах).

Встановлено, що у справах про захист авторського права позивачами можуть бути: а) автори творів; б) спадкоємці авторів творів; в) особи, які набули права на твори відповідно до одного з договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності чи відповідно до закону; г) інші заінтересовані особи, які мають право в разі смерті автора та за відсутності уповноваженої ним особи звернутися до суду з позовом про охорону недоторканності твору (ч. 2 ст. 439 ЦК України).

Обґрунтовано, що при визначенні належного відповідача у справах щодо захисту прав автора за умови множинності осіб, які порушили авторське право, необхідно виходити з того, на суб'єкта яких правовідносин закон покладає обов'язок дотримуватися норм авторського права. Якщо таких суб'єктів декілька, у справах щодо захисту прав автора може мати місце обов'язкова чи факультативна пасивна процесуальна співучасть.

На підставі аналізу авторського законодавства України визначено, що у цивільному процесуальному статусі третіх осіб у справах щодо захисту прав автора можуть виступати: співавтори, контрагенти за договорами щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, спадкоємці та інші правонаступники первинних суб'єктів авторського права, організації колективного управління майновими правами автора та інші особи, які мають матеріально-правову заінтересованість у вирішенні справи.

Доведено, що цивільного процесуального статусу органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, у справах щодо захисту прав автора можуть набувати: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, Державна служба інтелектуальної власності, видавець організації колективного управління правами, державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав» та ін.

У підрозділі 2.3 «Докази і доказування у справах щодо захисту прав автора» визначено, що у справах щодо захисту прав автора позивач повинен довести належність йому авторського права чи права на їх захист, а також факт використання об'єктів даних прав відповідачем, а в разі заявлення вимог про відшкодування шкоди – розмір шкоди і причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою та діями відповідача. Водночас, відповідач, який заперечує проти позову, має довести додержання ним вимог ЦК України і Закону України «Про авторське право і суміжні права» при використанні ним твору. В іншому разі відповідач визнається порушником авторського права і для нього настають наслідки, передбачені цими законодавчими актами. Крім того, відповідач повинен спростувати визначену цивільним законодавством презумпцію винного заподіяння шкоди (статті 614, 1166 ЦК України).

Сформульовано тезу про те, що у деяких категоріях справ щодо захисту прав автора предмет доказування визначається нормами спеціального законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Такими, є, зокрема,

справи про: а) про визначення суб'єктів майнових авторських прав на складений твір (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); б) про заборону незаконного використання твору без згоди автора шляхом публічного виконання, публічної демонстрації аудіовізуального твору, відеограми, публічного показу (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); в) про встановлення співавторства на твір, який утворює одне нерозривне ціле (ч. 2 ст. 11, ч. 1 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); г) про недоговірне порушення авторського права (ст. ст. 15, 21–25 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); д) про відшкодування шкоди, завданої порушенням авторського права (ст. ст. 1166, 1167 ЦК України); є) про припинення порушення авторського права в мережі Інтернет (ст. 1, ст. 18, п. «а» ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ч. 4 ст. 433 ЦК України).

Доведено, що до обставин, які не підлягають доказуванню, у справах щодо захисту прав автора слід віднести законні презумпції, серед яких: а) презумпція авторства (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); б) презумпція створення твору творчою працею (ст. 1, 7, ч. 1 ст. 8, ч. 1, 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права»); в) презумпція вини особи, яка завдала шкоду (ч. 2 ст. 1166 ЦК України); г) презумпція відсутності порушень права інтелектуальної власності авторів творів, включених до складеного твору, у тому числі, якщо такі твори створені як службові (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Аргументовано, що веб-сторінки, з огляду на положення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», є електронними документами, які не можуть бути доставлені в суд; однак вони можуть містити відомості про обставини, які мають значення для справи (наприклад, якщо вони виступають об'єктами авторського права чи суміжних прав). Відтак, виходячи зі змісту ст. 140 ЦПК України, суд з урахуванням конкретних обставин справи не позбавлений права провести огляд та дослідження цих доказів в місці їх знаходження з фіксацією відповідних процесуальних дій у протоколі.

Розділ 3 «Процесуальні особливості розгляду і вирішення цивільних справ щодо захисту прав автора» складається з трьох підрозділів, у яких досліджується процесуальний порядок відкриття провадження, провадження у справах щодо захисту прав автора до судового розгляду, а також судовий розгляд відповідних справ.

У підрозділі 3.1 «Відкриття провадження у цивільних справах щодо захисту прав автора» визначено, що основними критеріями, які слід враховувати, вирішуючи питання, чи підпадають справи щодо захисту прав автора під цивільну юрисдикцію суду, є: по-перше, наявність у них спору про право цивільне (справи за позовами, що виникають із будь-яких правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства), по-друге, суб'єктний склад такого спору (однією зі сторін у спорі є, як правило, фізична особа).

Обґрунтовано, що цивільною юрисдикцією суду є, зокрема, розгляд: а) справ про визнання авторства, в тому числі в разі набуття юридичною

особою права суб'єкта права інтелектуальної власності на твір, який створений у зв'язку з виконанням трудового договору (ч. 2 ст. 429 ЦК України) або який створено за замовленням (ч. 2 ст. 430 ЦК України); б) справ за участю фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності, якщо цей спір виник не у зв'язку зі здійсненням нею господарської діяльності; в) справ, у яких відповідачем виступає Державна служба інтелектуальної власності України як орган державної влади (суб'єкт владних повноважень).

На підставі аналізу законодавства України у сфері інтелектуальної власності встановлено, що пред'явлення до суду позову спадкоємців щодо захисту особистих немайнових прав автора, непов'язаного із захистом авторства на твір, а також протидіянням перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посягання на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, адже відповідні спірні правовідносини не допускають правонаступництва. Якщо ж провадження у справі вже відкрито, смерть фізичної особи, яка була однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, є підставою для закриття провадження у справі (п. 6 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

У підрозділі 3.2 «Провадження у цивільних справах щодо захисту прав автора до судового розгляду» аргументовано, що з метою вирішення питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, під час провадження у справах щодо захисту прав автора до судового розгляду суд, зокрема, повинен: а) якщо розглядається спір за участю організації колективного управління майновими правами автора, за необхідності залучити до участі у справі автора твору як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору; б) якщо розглядається спір про визнання авторських прав на твір, створений у співавторстві, з'ясовувати, чи визначено відносини між співавторами укладеним між ними договором і за необхідності вирішити питання про залучення до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, інших співавторів; в) якщо розглядається спір про визнання авторського прав на твір на підставі свідоцтва про державну реєстрацію відповідного права, залучити до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, Державну службу інтелектуальної власності України.

Виокремлено особливості призначення та проведення експертизи у справах щодо захисту прав автора, серед яких:

а) органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, і які звернулися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 1 ст. 46 ЦПК України), а також треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору (ч. 1 ст. 34 ЦПК України), мають нести обов'язок по оплаті витрат на проведення експертизи у разі, коли її призначено за їх клопотанням;

б) оскільки треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, наділені лише загальними правами та обов'язками осіб, які беруть участь у справі, то на них не можна покласти обов'язок по оплаті

судових витрат, крім випадків, коли ці треті особи виявляють ініціативу щодо проведення експертного дослідження за їх рахунок;

в) з огляду на те, що представники можуть вчиняти від імені особи, яку вони представляють, усі процесуальні дії, що їх має право вчиняти ця особа, в усіх випадках суб'єктом обов'язку щодо оплати судових витрат на проведення експертизи є особа, представництво інтересів якої вони здійснюють, за винятком, коли здійснюється представництво третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору;

г) не можуть бути предметом експертизи питання, для отримання відповіді на які не потрібні спеціальні знання фахівців з певної галузі знань, та (або) якщо суд може одержати чи витребувати відповідні відомості від сторін спору, інших учасників цивільного процесу або від певних органів та посадових осіб;

д) у справах щодо захисту прав автора специфіка об'єктів авторського права, що одночасно є об'єктами судової експертизи, зумовлює необхідність залучення як експертів фахівців не лише у сфері інтелектуальної власності, а й фахівців у відповідній галузі знань, зокрема, у сфері літературознавства, мистецтвознавства тощо.

У підрозділі 3.3 «Судовий розгляд цивільних справ щодо захисту прав автора» встановлено, що під час розгляду по суті справ щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної внаслідок порушення права інтелектуальної власності, суд має виходити із наявності таких обставин: 1) факту протиправної поведінки відповідача (зокрема, недодержання умов авторського договору, використання об'єкта авторського права без дозволу суб'єкта відповідних прав тощо); 2) шкоди, завданої суб'єктові авторського права; 3) причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою; 4) вини особи, яка заподіяла шкоду.

Обґрунтовано, що при визначенні належного позивача у справах про відшкодування шкоди, завданої порушенням прав автора, чи стягнення компенсації у зв'язку із таким порушенням, необхідно враховувати термін завдання шкоди. Так, якщо правова охорона об'єкта авторського права на момент подання позову припинена з передбачених законом підстав, то вимога про стягнення збитків або виплату компенсації може бути заявлена особою, яка на момент вчинення правопорушення була суб'єктом майнових авторських прав на відповідний об'єкт.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукову проблему, що виявилось у розробленні теоретичних основ захисту прав автора в порядку цивільного судочинства. Проведене дослідження дало можливість сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення цивільного процесуального законодавства України, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Найбільш вагомими науковими результатами роботи є такі висновки.

1. Правове регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства пройшло декілька етапів, серед яких доцільно виокремити:

а) зародження правового регулювання захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, під час якого захист прав автора здійснювався на підставі загальних правил цивільного процесу (XIV ст. – початок XX ст.); б) становлення і розвиток цивільного процесуального законодавства УРСР, особливістю якого була фрагментарна правова регламентація окремих питань, пов'язаних із захистом прав автора у порядку цивільного судочинства (початок XX ст. – 1993 р.); в) становлення цивільного та цивільного процесуального законодавства України, характерною особливістю якого є правова регламентація матеріально-правових підстав та цивільного процесуального порядку захисту прав автора судом (1993 р. – до сьогодні).

2. Об'єктом захисту в порядку цивільного судочинства є комплекс регламентованих законом як загальних, так і спеціальних особистих немайнових та майнових прав автора, а також у певних випадках, і охоронюваний законом інтерес суб'єктів авторських правовідносин.

3. Захист прав автора у порядку цивільного судочинства – діяльність суду, що спрямована на відновлення та визнання порушених, невизнаних чи оспорюваних особистих немайнових та майнових прав автора у спосіб, встановлений законом.

4. У справах про захист авторського права позивачами можуть бути: а) автори творів; б) спадкоємці авторів творів; в) особи, які набули права на твори відповідно до одного з договорів щодо розпорядження майнових прав інтелектуальної власності чи відповідно закону; г) інші заінтересовані особи, які мають право в разі смерті автора та за відсутності уповноваженої ним особи звернутися до суду з позовом про охорону недоторканності твору (ч. 2 ст. 439 ЦК України).

5. При визначенні належного відповідача у справах щодо захисту прав автора за умови множинності осіб, які порушили авторське право, необхідно виходити з того, на суб'єкта яких правовідносин закон покладає обов'язок дотримуватися норм авторського права. Якщо таких суб'єктів декілька, у справах щодо захисту прав автора може мати місце обов'язкова чи факультативна пасивна процесуальна співучасть.

6. У справах щодо захисту прав автора позивач повинен довести належність йому авторського права чи права на їх захист, а також факт використання об'єктів даних прав відповідачем, а в разі заявлення вимог про відшкодування шкоди – розмір шкоди і причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою та діями відповідача. Водночас, відповідач, який заперечує проти позову, має довести додержання ним вимог ЦК України і Закону України «Про авторське право і суміжні права» при використанні ним твору. В іншому разі відповідач визнається порушником авторського права і для нього настають наслідки, передбачені цими законодавчими актами. Крім того, відповідач повинен спростувати визначену цивільним законодавством презумпцію винного заподіяння шкоди (ст. ст. 614, 1166 ЦК України).

7. До обставин, які не підлягають доказуванню, у справах щодо захисту прав автора слід віднести законні презумпції, серед яких: а) презумпція авторства (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); б) презумпція створення твору творчою працею (ст. 1, 7, ч. 1 ст. 8, ч. 1, 2 ст. 11

Закону України «Про авторське право та суміжні права»); в) презумпція вини особи, яка завдала шкоду (ч. 2 ст. 1166 ЦК України); г) презумпція відсутності порушень права інтелектуальної власності авторів творів, включених до складеного твору, у тому числі, якщо такі твори створені як службові (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

8. Веб-сторінки, з огляду на положення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», є електронними документами, які не можуть бути доставлені в суд; однак вони можуть містити відомості про обставини, які мають значення для справи (наприклад, якщо вони виступають об'єктами авторського права чи суміжних прав). Відтак, виходячи зі змісту ст. 140 ЦПК України, суд з урахуванням конкретних обставин справи не позбавлений права провести огляд та дослідження цих доказів в місці їх знаходження з фіксацією відповідних процесуальних дій у протоколі.

9. Основними критеріями, які слід враховувати, вирішуючи питання, чи підпадають справи щодо захисту прав автора під цивільну юрисдикцію суду, є: по-перше, наявність у них спору про право цивільне (справи за позовами, що виникають із будь-яких правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства), по-друге, суб'єктний склад такого спору (однією зі сторін у спорі є, як правило, фізична особа).

10. Цивільною юрисдикцією суду є, зокрема, розгляд: а) справ про визнання авторства, в тому числі в разі набуття юридичною особою права суб'єкта права інтелектуальної власності на твір, який створений у зв'язку з виконанням трудового договору (ч. 2 ст. 429 ЦК України) або який створено за замовленням (ч. 2 ст. 430 ЦК України); б) справ за участю фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, якщо цей спір виник не у зв'язку зі здійсненням нею господарської діяльності; в) справ, у яких відповідачем виступає Державна служба інтелектуальної власності України як орган державної влади (суб'єкт владних повноважень).

11. Пред'явлення до суду позову спадкоємців щодо захисту особистих немайнових прав автора, непов'язаного із захистом авторства на твір, а також протидіянням перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, адже відповідні спірні правовідносини не допускають правонаступництва. Якщо ж провадження у справі вже відкрито, смерть фізичної особи, яка була однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, є підставою для закриття провадження у справі (п. 6 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

12. Виходячи з того, що представники можуть вчиняти від імені особи, яку вони представляють, усі процесуальні дії, що їх має право вчиняти ця особа, в усіх випадках суб'єктом обов'язку щодо оплати судових витрат на проведення експертизи у справах щодо захисту прав автора є особа, представництво інтересів якої вони здійснюють, за винятком, коли здійснюється представництво третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

13. При визначенні належного позивача у справах про відшкодування шкоди, завданої порушенням прав автора, чи стягнення компенсації у зв'язку із

таким порушенням, необхідно враховувати термін завдання шкоди. Так, якщо правова охорона об'єкта авторського права на момент подання позову припинена з передбачених законом підстав, то вимога про стягнення збитків або виплату компенсації може бути заявлена особою, яка на момент вчинення правопорушення була суб'єктом майнових авторських прав на відповідний об'єкт.

14. З метою оптимізації цивільного процесуального законодавства України, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності у контексті правового регулювання захисту прав автора в порядку цивільного судочинства пропонуємо викласти у новій редакції: абзац 6 ст. 1, частину 4 ст. 11, ч. 2 ст. 86 ЦПК України, абзац 5 ч. 3 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кирдан Б. В. Види позовів щодо захисту прав автора в порядку цивільного судочинства / Б. В. Кирдан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Т. 1. – Вип. 6. – С. 83–85.

2. Кирдан Б. В. Отдельные аспекты доказывания по делу о защите прав автора / Б. В. Кирдан // Право и политика. – 2016. – № 2. – С. 145–151.

3. Кирдан Б. В. Деякі аспекти призначення і проведення експертизи у справах щодо захисту прав автора / Б. В. Кирдан, С. С. Бичкова // Криміналістичний вісник. – 2016. – № 2 (26). – С. 6–12.

4. Кирдан Б. В. Эволюция правового регулирования защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства / Б. В. Кирдан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – Т. 1. – Вип. 6. – С. 98–101.

5. Кирдан Б. В. До поняття захисту прав автора в порядку цивільного судочинства / Б. В. Кирдан // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2017. – Вип. 42. – С. 85–89.

6. Кирдан Б. В. Класифікація доказів у справах щодо захисту прав автора, які розглядаються в порядку цивільного судочинства / Б. В. Кирдан // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : матеріали Всеук. наук.-теор. конф. (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 147–151.

7. Кирдан Б. В. Деякі аспекти призначення експертизи у справах щодо захисту прав автора / Б. В. Кирдан // Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри : зб. тез міжн. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 22–23 квітня 2016 р.). – Кіровоград : КОД, 2016. – С. 277–279.

8. Кирдан Б. В. Поняття позову щодо захисту прав автора, що пред'являється в порядку цивільного судочинства / Б. В. Кирдан // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти : тези допов. VI Всеук. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 24 грудня 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 160–162.

9. Кирдан Б. В. Способы защиты прав автора судом: сравнительно-правовой анализ действующего законодательства (гражданско-правовой аспект) / Б. В. Кирдан, С. С. Бычкова // Интеллектуальная собственность: правовые и социально-экономические аспекты : материалы Третьей всерос. науч.-практ. конф. с межд. участием (г. Омск, 7 апреля 2016 г.). – Омск : Омская академия МВД России, 2016. – С. 93–96.

АНОТАЦІЯ

Кирдан Б. В. Захист прав автора у порядку цивільного судочинства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням проблем захисту прав автора в порядку цивільного судочинства. Простежено еволюцію правового регулювання захисту прав автора в порядку цивільного судочинства, окреслено стан наукової розробки та методологію проведення відповідного дослідження, виокремлено особливості юридичної природи прав автора як об'єкта захисту в порядку цивільного судочинства, визначено поняття та сутність захисту прав автора в порядку цивільного судочинства. Сформульовано поняття та проведено класифікацію позовів щодо захисту прав автора у порядку цивільного судочинства, визначено цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у відповідних справах, виокремлено специфіку доказів і доказування. Виокремлено процесуальні особливості відкриття провадження, провадження у справах щодо захисту прав автора до судового розгляду, а також судового розгляду відповідних справ. На підставі аналізу наукової доктрини та чинного цивільного процесуального законодавства України, а також законодавства України у сфері інтелектуальної власності внесено пропозиції щодо вдосконалення окремих правових норм.

Ключові слова: цивільне судочинство, захист прав автора, суб'єктивне авторське право, особисті немайнові права автора, майнові права автора, інтерес, позов щодо захисту прав автора, доказування у справах щодо захисту прав автора, рішення суду у справах щодо захисту прав автора.

АННОТАЦИЯ

Кирдан Б. В. Защита прав автора в порядке гражданского судопроизводства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2017.

Диссертация является комплексным научным исследованием проблематики защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства.

Исследованы теоретико-правовые и методологические основы защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства. В соответствующем контексте прослежена эволюция правового регулирования защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства, определенная специфика прав автора как объекта защиты в порядке гражданского судопроизводства, сформулировано понятие соответствующей правовой категории.

Установлено, что правовое регулирование защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства прошло несколько этапов, среди которых целесообразно выделить: а) зарождение правового регулирования защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства, во время которого защита прав автора осуществлялась на основании общих правил гражданского процесса (XIV в. – начало XX в.); б) становление и развитие гражданского процессуального законодательства УССР, особенностью которого была фрагментарна правовая регламентация отдельных вопросов, связанных с защитой авторских прав в порядке гражданского судопроизводства (начало XX в. – 1993 гг.); в) становление гражданского и гражданского процессуального законодательства Украины, характерной особенностью которого является правовая регламентация материально-правовых оснований и гражданского процессуального порядка защиты авторских прав судом (1993 г. – по настоящее время).

На основе анализа юридической природы субъективного авторского права обоснованно, что объектом защиты в порядке гражданского судопроизводства является комплекс регламентированных законом как общих, так и специальных личных неимущественных и имущественных прав автора, а также, в определенных случаях, и охраняемый законом интерес субъектов авторских правоотношений.

Сформулирована дефиниция защиты прав автора в порядке гражданского судопроизводства как деятельность суда, направленная на восстановление и признание нарушенных, непризнанных или оспариваемых личных неимущественных и имущественных прав автора способом, установленным законом.

Проведен анализ общих положений защиты авторских прав в порядке гражданского судопроизводства.

Обосновано, что к обстоятельствам, которые не подлежат доказыванию по делам о защите авторских прав, следует отнести ряд законных презумпций, среди которых: а) презумпция авторства (ч. 1 ст. 11 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах»); б) презумпция создания произведения творческим трудом (ст. 1, 7, ч. 1 ст. 8, ч. 1, 2 ст. 11 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах»); в) презумпция вины лица, причинившего вред (ч. 2 ст. 1166 ГК Украины); г) презумпция отсутствия нарушений прав интеллектуальной собственности авторов произведений, включенных в составное произведение, в том числе, если такие произведения созданы как служебные (ч. 2 ст. 19 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах»).

Доказано, что издатель произведений, опубликованных анонимно или под псевдонимом, с целью защиты прав и интересов их авторов имеет право

вступать в гражданское дело в гражданском процессуальном статусе соистца или лица, которому законом предоставлено право защищать права, свободы и интересы других лиц.

Выделены процессуальные особенности рассмотрения и разрешения гражданских дел по защите авторских прав.

Аргументировано, что при определении надлежащего истца по делам о возмещении вреда, причиненного нарушением прав автора, взыскании компенсации в связи с таким нарушением, необходимо учитывать срок причинения ущерба. Так, если правовая охрана объекта авторского права на момент подачи иска была прекращена на основе предусмотренных законом оснований, то требование о взыскании убытков или выплате компенсации может быть заявлено лицом, которое на момент совершения правонарушения было субъектом имущественных авторских прав на соответствующий объект.

Обоснованно, исходя из того, что представители могут совершать от имени лица, которое они представляют, все процессуальные действия, которые имеет право совершать это лицо, во всех случаях субъектом обязанности по оплате судебных расходов на проведение экспертизы по делам по защите авторских прав является лицо, представительство интересов которого они осуществляют, кроме случаев, когда осуществляется представительство третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований относительно предмета спора.

Усовершенствована позиция, согласно которой веб-страницы являются электронными документами, которые не могут быть доставлены в суд. В то же время, если они содержат сведения об обстоятельствах, имеющих значение для дела, суд с учетом конкретных обстоятельств вправе произвести осмотр и исследование этих доказательств в месте их нахождения с фиксацией соответствующих процессуальных действий в протоколе.

В выводах обобщены результаты научного исследования, сформулированы основные понятия, теоретические и практические положения, а также изложены предложения по усовершенствованию гражданского процессуального законодательства Украины, а также законодательства в сфере интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, защита прав автора, субъективное авторское право, личные неимущественные права автора, имущественные права автора, интерес, иск о защите авторских прав, доказывание по делам о защите авторских прав, решение суда по делам о защите прав автора.

SUMMARY

Kyrdan B. V. Protection of the author's rights in civil proceedings. – On the rights of manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

The thesis is a complex research the problems of the protection of the author's rights in civil proceedings. The evolution of legal regulation of author's rights in civil proceedings is traced, the state of scientific research and the methodology of its study is outlined, the features of the legal nature of the author's rights as an object of protection in civil proceedings are singled out, the concept and essence of the protection of the author's rights in civil proceedings are defined. It is formulated the concept and made a classification of lawsuit of the protection of the author's rights in civil proceedings. It is defined the civil procedural status of the persons involved in cases of the protection of the author's rights in civil proceedings. The specific evidence and proof is outlined. Procedural peculiarities of the opening proceedings, proceedings of the protection of the author's rights in civil proceedings to trial and the trial of relevant cases are singled out. On the basis of current scientific doctrine and civil procedural legislation of Ukraine and legislation of Ukraine of intellectual property specific proposals to improve the law were made.

Keywords: civil proceedings, protection of the author's rights, subjective copyright, moral author's rights, property author's rights, interest, lawsuit for protection of the author's rights, proof in cases of protection of the author's rights, judgment in cases of protection of the author's rights.